

... Russnäs (Ruvesnäs, Rufsnäs) ligger i Höreda socken wid gränsen åt Björkö och på ett ringa afstånd från Nömme.»

Storebro. Bäckседа sn. Nu i kyrkan.

Se Sm 112.

94. Lannaskede kyrka.

Pl. 70.

Litteratur: E. Lönnberg: Skrivelse till Riksantikvarien i nov. 1937 (ATA); R. Lindstam: Om kyrkor som försvunnit och klockor som ha sjungit i Östra och Västra härad (1943), s. 177.

Äldre avbildningar: Lönnberg: fotos 1937 (NSmArk och ATA).

Denna fragmentariska gravsten med runinskrift är uppställd vid sidan av Sm 95 i Lannaskede kyrkas vapenhus. Den är med järnkrampor fästad vid dess södra vägg.

Den ²¹/₁₀ 1937 upptäckte landsantikvarien E. Lönnberg en del av hällen liggande i sydvästra delen av kyrkans yttermur. Genom Riksantikvarieämbetets försorg blev fragmentet år 1937 i samband med pågående kyrkorestaurering uttaget ur muren. Härvid brast stenen, varvid en runa (nr 20) spolierades. Vid framtagningen fann man andra runristade stycken av samma häll. Bitarna, som alla hade passning, ha sammanfogats.

Såsom av inskriften framgår har stenen varit en liggande gravhäll. Den bevarade delen är 107 cm lång, 77 cm bred. Runorna äro 5,5–9,5 cm höga.

Inskrift (med komplettering efter Lönnbergs foto inom []):

kinfastr . . . et : lekia . . . totu[r] · sina

1 5 10 15 20

Ginnfastr (l)ét leggja ... dóttur sína.

Ginnfast lät lägga ... sin dotter.

Till läsningen: Av runan 8, som av sammanhanget att döma bör ha varit **r**, finns endast nedersta delen av hst kvar. **l** i **let** har fullständigt förstörts. Runan 20 **r**, som är fullt synlig på Lönnbergs foto, finns ej längre kvar så när som på högra övre delen av bistaven. Nedersta delen av 24 **a** är borta, den övre är delvis dold av en järnhake.

1–8 **kinfastr** är mansnamnet *Ginnfastr*, ej belagt tidigare, med den vanliga efterleden *-fastr*, som ingår i *Arnfastr*, *Hólmfastr*, *Sigfastr* m.fl. namn. Förleden *Ginn-* är känd genom kvinnonamnet *Ginnlaug* U 375 jämte några andra belägg.

Denna runsten hör till den äldre gruppen bland liggande hällar, som sammanhånga med kistorna av Eskilstunatyp. Inskriften har sannolikt tillkommit under tiden 1050–1100.

95. Lannaskede kyrka.

Pl. 68, 69.

Litteratur: Vetlandaposten den 8/7 1938; L. E. Bergström i Fornvännen 1945 s. 23.

Äldre avbildningar: E. Lönnberg: teckning 1938 (NSmArk); Bergström: teckning efter avklappning i a a s. 25, fotos (ATA).

Vid den restaurering av Lannaskede kyrka, som avslutades 1938, påträffades delar av en kista med runinskrift och dekor. Angående fyndomständigheterna läses hos Bergström: »För att blotta den förnämliga

svit av romanska målningar, som bevarats i koret till Lannaskede kyrka i Småland, borttogs vid restaureringen 1935–36 en del lagningar och senare igenfyllningar i absidens vägg och fönster. Under arbetet härmed upptäcktes två större korsprydda hållar av mörkgrå skiffer, den ena inmurad som vägg i en nisch, den andra som fönsterbänk i en igensatt ljusglugg på södra sidan. När senare även korgolvet bröts upp, blottades framför altarplassen en lång håll av samma bergart med rik slingornamentik och runinskrift på den skadade och nötta ytan.» De olika delarna ha sammanställts och placerats på fundament i vapenhuset utmed den södra väggen.

Av kistan återstå alltså lockhällen och en gavelhäll, som är skadad i övre delen, samt den spetsiga toppen av den andra gavelhällen. Denna har vid restaureringen kompletterats med en nederdel. Sidohällar ha trots ivrigt sökande ej påträffats. Lockhällen, på vilken inskriften är ristad, är mycket skadad. Den är dels sliten, dels spräckt tvärs över på två ställen, varigenom den har delats i tre ungefär lika stora stycken, och är dessutom sargad i kanterna, särskilt vid ändarna. Av inskriften har mycket gått förlorat.

I sitt nuvarande skick är lockhällen, vilken ursprungligen har varit rektangulär, 162 cm lång, 66 cm bred. De bäst bevarade runorna äro 9 cm höga. Fotgavelhällen är 114 cm hög, 70 cm bred. Toppstycket av huvudgavelhällen är 87 × 67 cm, lodrätt resp. vågrätt mått.

Runorna äro anbragta längs med lockhällens ytterkant och begränsas inåt av en marglinje. Det inre av hällens yta uppfylles av en rikt utvecklad djurornamentik, uppbyggd av två djur, som i vindlande öglor av smalare och bredare band sno sig om varandra. Gavelhällarna ha varit ornerade på båda sidorna. Det centrala i deras dekoration utgöres av likarmade kors, mellan vilkas armar spiralornament ha inhuggits. På utsidan av den i sin nedre del bevarade gavelhällen synas under korset slingornament av samma typ som på lockhällen.

Inskrift:

u . . . uk . . . þēr · lētu leka · ufi . . . - - o - o - - ans . . . þe e - - . . . ok
1 5 10 15 20 25 30

... ok ... þeir létu leggja yfir ... hans ...

... och ... de läto lägga (stenen) över ... hans ...

Till läsningen: Inskriften, vars förra del är ristad utmed hällens norra långsida, börjar vid västra gaveln med 1 **u**. Efter denna runa kan man iakttaga trådsmla fåror, som likna ett **l** med en »huvudstav», som ej går ända ned till marglinjen. Dessa streck skilja sig på ett bestämt sätt från de säkert huggna fåror. Liknande smala, raka fåror finnas på andra håll i stenens yta. De två vertikala stavfragmenten närmast före 3 **k** äro sannolikt rester av ett **u**. Mellan 3 **k** och 4 **þ** är stenen hårt skadad och all inskrift utplånad. Runan 5 är ett **r** med en punkt på hst. Den är säkert avsiktlig, runan alltså en binderuna **ēr**. Då binderunor för övrigt saknas, är det sannolikt, att den är en senare korrigering för det uteglömda **e** mellan **þ** och **r**. Av runan 6 saknas övre delen, av runan 7 finnes det nedersta stycket kvar. Tillsammans med 8–9 **tu** vilka stå på ett parti, där den ursprungliga ytan var avskalad, när ristningen utfördes, ha dessa runor bildat ordet **letu**. Av **tu** är nedre delen borta. 12 **k** är ej punkterad. I spetsig vinkel mot basen av 16 **i** synes ett streck, som är bst till det **u** man väntar efter **ufi**. Resten av inskriften står på hällens södra långsida. Runorna 18 och 19 äro fragment av vertikala stavar, som ej kunna närmare bestämmas. Mellan dessa syns en trådsmla vertikal fåra av samma typ som den **l**-liknande efter 1 **u**. Den är ej huggen. Mellan runorna 21 och 22 synas ett par korta, smala, vertikala streck, bildande ett slags kolon. De äro antagligen naturliga fåror, ej skiljetecken. Alla andra sådana bestå av en punkt. Efter runan 26 synas smala fåror, som likna ett **h**. De kunna vara huggna, men jag är mest benägen att uppfatta dem som naturliga. Lönnberg har också före runan 27 ritat en båge liknande en **þ**-bistav, som jag ej har noterat. Runan 27, vars övre del saknas, uppfattas naturligast som **þ**, ej **k**, då bistaven, vars nedre del är bevarad, sitter ganska lågt. Runan 28 är en punkterad hst; utgående från denna synas två snedställda fåror, liknande **m**-bistavar (ej imålade), vilka kunna vara huggna,

hela ordet alltså möjligen **pēm**. Efter 29 **e** två vertikala stavar och en punkt samt efter denna vid övre randen en kort, rak stav, som sannolikt är naturlig. Runan 32, som delvis är skadad, är ett **o**.

Lannaskedemonumentet är en kista av Eskilstunatyp, som genom form och dekor visar sin samhörighet med missionstiden. Run- och språkformer bestyrka detta intryck.

96. Brobyholm (Lillemark). Lannaskede sn.

Pl. 70, 71.

Litteratur: B 1025, L 1235. Ransakningarna 1690; J. Peringskiöld: Monumenta 8 bl. 21; J. Forsander: Anteckningar rörande Småland (hs i Växjö Stifts- och landsbibl.) 4; B. A. Ennes: F m 61 (hs i KB); Jönköpings läns hushållningssälls-kaps handlingar 1824 h. 12 s. 72, karta vid s. 27; J. G. Liljegren: Runlära (1832) s. 131; J. H. Wallman i Liljegrens Samlingar MSC^t Runir (ATA); P. Wieselgren: Ny Smålands beskrifning 3 (1846) s. 265; C. F. Nordenskiöld: Jönköpings läns minnesmärken (ATA) 13 Östra härad, upptecknade år 1883, s. 25, tr. i NSmMedd 5 (1919) s. 6, 15 Westra härad, upptecknade år 1885, s. 5, tr. i NSmMedd 6 (1922) s. 6; Carl Johansson i Solkaryd: Brev till A. Friberg den 1/11 1888 (NSmArk); A. Friberg: Undersök-ningsprotokoll den 2/8 1906 (NSmArk); O. v. Friesen i Nordisk Kultur 6 (1933) s. 180, anteckningar (NSmArk), jfr NSm Medd 6 (1922) s. 7 noten; R. Kinander i NSmMedd 20–21 (1947) s. 60.

Äldre avbildningar: U. Christofferson: träsnitt i Peringskiölds Monumenta och B 1025; Wallman: teckning i Lilje-grens Fullständig Bautil (ATA) 4 och i ATA; M. Hesslén: teckning i F m 61; Nordenskiöld: teckning 1885 i Jönköpings läns minnesmärken 15 s. 6; E. Ihrfors: teckning i Smolandia sacra (ATA) 2 s. 346; Friberg: fotos (NSmArk); O. Zachrisson: foto (ATA); v. Friesen: foto 1913 (NSmArk och i Nordisk Kultur 6 s. 181); O. Eliasson: foto 1932 (ATA).

Stenen står på ägora till gården Lillemark, numera helt införlivad med Brobyholm, ca 700 m V om manbyggnaden och 35 m V om en bäck. Denna rinner här genom en mosse, som tidigare varit svårframkomlig kärrmark.

Enligt äldre källor, *Bautil*, Ennes, Liljegren, Nordenskiöld m.fl., ligger platsen i Skepperstads socken. Ännu 1888 fick Friberg från Carl Johansson i Solkaryd den uppgiften, att den hörde hemma på Skepperstads Nedregårds ägor. Den står emellertid på Lannaskedesidan av gärdesgården, som jag antecknade vid min undersökning, och pastorsämbetet i Lannaskede har också på min förfrågan bekräftat, att stenen står i denna socken.

Valet av plats är i många avseenden märkligt. Dels är ste-nen rest bredvid en väganläggning, som dess inskrift berättar om och vars mäktighet man ännu kan få ett intryck av, dels är den gränssten mellan Östra och Västra härad och står på den punkt, där Lannaskede, Fröderyds och Skepperstads socknar stöta samman. Platsen kallas Tresocknaledet. Sm 101, som också tjänstgjort som skälsten i häradsgränsen, står ca 6 km längre mot norr.

Om sistnämnda förhållande har M. Hesslén meddelat En-nes den 11/2 1829 (*F m 61*). »I Lannaskede Protocols Bok står, Noteradt 1668 d. 1. Maji ... : Gamle Råmärken mellan Östra och Västra Härad omkring Lannaskede Socken: Brudabeck, Pukåsa klint, Kokälla, Fällkullen, Ringskär, Klofvehall, Fagre-dal, Kyahall, Resestenen vid Bergs Rakafelle, Sten Skriften [Sm 96], Käringsholma, Förlikesmärket på Långelycke, Rå-kulla Stenen, Loskogs källa, Runstenen vid Åhult [Sm 101].» Med Sten Skriften avses alltså runstenen Sm 96, tidigare van-ligen benämnd Skrivesten.

Stenen står vid ett gammalt vadvägg, vilket kallas Skriv-stensvad, Skrivevad, Skrievad. Den återfinns på kartan i Jön-

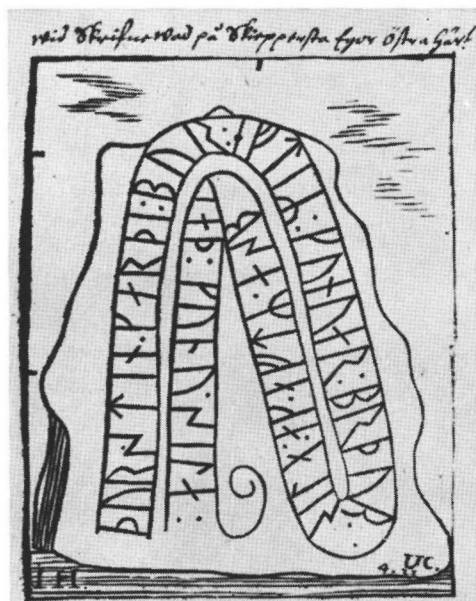

Fig. 56. Sm 96. Brobyholm (Lillemark). Lan-naskede sn. Efter träsnitt i Peringskiölds Mo-numenta (B 1025).